

Ключевые слова: организационные формы обучения, лекция, дидактическая цель, функции, познавательная деятельность, будущие учителя технологий.

SLAVKO V. M. The organizational forms of studies of future teachers of technologies from bases of design.

In the article the question of the expedient use of organizational forms of studies of future teachers of technologies from bases of design is considered in accordance with the didactics aims of educational process and individual possibilities of students. Among the transferred forms author accents attention on a lecture as such, that executes informative, educator and developing functions. The types of lectures and their advantages are presented.

Keywords: organizational forms of studies, lecture, didactics purpose, functions, cognitive activity, future teachers of technologies.

УДК 37.091.12:005.962.131]:001.8

Трофименко А. О.
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка

ФІЛОСОФСЬКО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ

У статті розглядаються основи вивчення педагогічного професіоналізму – уміння вчителя мислити та діяти професійно, що відповідає вимогам учительської професії, володіння необхідними засобами та методами, що забезпечують не тільки педагогічний вплив на студента, але і взаємодію, співробітництво та співтворчість з ним. Для активного співробітництва зі студентами вчителю необхідна мобілізація інтелекту, волі, моральних зусиль, організаторського хисту та вміння оперувати засобами формування моральних, інтелектуальних та духовних засад у школярів та студентів.

Ключові слова: педагогічний професіоналізм, професійна компетентність, кредитно-трансферна система.

У контексті досліджуваної проблеми професійна компетентність вчителя передбачає наявність професійних знань (суспільних, психолого-педагогічних, предметних, прикладних умінь та навичок). Їх змістом є знання предмета, методики його викладання, знання педагогіки і психології. Особливостями професійних знань є їх комплексність (сформованість уміння синтезувати матеріал, аналізувати педагогічні ситуації, вибирати засоби взаємодії), особистісна орієнтованість (висловлення власної позиції, розуміння проблеми, своїх міркувань).

Актуальним є осмислення значущості навчальної компетентності студента в умовах переходу від класичної (інформаційно-репродуктивної) до особистісно орієнтованої професійної освіти, що орієнтує на особистісний досвід, власний стиль та методику інноваційної професійної діяльності фахівця. Фактично маємо здійснити перехід від освіти, основним суб'єктом якої є навчальна інформація, до освіти, основним суб'єктом якої є студент (як творець себе як особистості та власного професіоналізму).

Існуюча система професійно-педагогічної підготовки у педагогічному університеті значною мірою спрямована на теоретичне осмислення суті навчально-виховного процесу загальноосвітньої школи. З досвіду відомо, що не завжди приділяється належна увага формуванню комплексу професійно значущих якостей особистості, які забезпечують високий рівень професіоналізму майбутніх учителів у конкретних умовах складного сучасного педагогічного процесу.

Необхідно зазначити, що сучасний стан наукової психолого-педагогічної літератури визначається наявністю великої кількості понять, які характеризують певний рівень розвитку і професійного становлення особистості педагога, здатного до ефективної реалізації педагогічної діяльності. Серед них провідне місце займають такі поняття, як: “компетенції”, “навчальна компетентність”, “професійна компетентність”, “педагогічна майстерність”, “професійна зрілість”, “професіоналізм педагога”, “технологічна культура вчителя”, “педагогічна діяльність”. Зазначенні поняття не тільки характеризують генезис особистості педагога в процесі професіоналізації, а й відображають сутність рівнів реалізації професійної діяльності. Таким чином, необхідним, насамперед, є розкриття змісту самого поняття “компетентність”.

Загальний аналіз періодичних науково-методичних видань, психолого-педагогічної, навчально-методичної літератури з досліджуваної теми свідчить про те, що сформовано валідне наукове підґрунтя, в контексті якого доцільно продовжити науковий пошук у визначеному напрямку. Це стосується насамперед:

– досліджень філософії сучасної освіти, визначення її методологічної основи (В. Андрущенко, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Кремень, С. Кримський, М. Михальченко та ін.);

– теорії діяльності і розвитку особистості (Ю. Бабанський, О. Балл, І. Бех, О. Киричук, Т. Яценко та ін.);

– психолого-педагогічних основ професійного розвитку особистості (О. Глузман, М. Євтух, В. Луговий, С. Максименко, Н. Ничкало, І. Підласий та ін.);

– теорії розвитку педагогічної освіти в Україні (А. Алексюк, В. Кравець, О. Мороз, М. Щербань та ін.);

– досліджень особистості педагога, який є: вихователем і наставником (В. Сластьонін); носієм наукового знання, культурно-педагогічного досвіду суспільства (І. Ісаєв) та педагогічної моралі (І. Чернокозов); соціально-біологічною системою (К. Платонов); творчим суб'єктом педагогічної діяльності (Є. Громов, В. Моляко) та комунікативної взаємодії (Б. Ломов, В. Кан-Калік); особистістю, яка має сукупність індивідуально-психологічних властивостей і здібностей (В. Шадриков, С. Елканов), організує і реалізує навчально-виховний процес (І. Підласий).

Мета написання цієї **статті** – розглянути, визначити та проаналізувати основи педагогічного професіоналізму, генезис особистості педагога в процесі професіоналізації.

Професіоналізм педагога – уміння вчителя мислити та діяти професійно, він охоплює набір професійних властивостей та якостей особистості педагога, що відповідають вимогам учительської професії, володіння необхідними засобами та методами, що забезпечують не тільки педагогічний вплив на учня, але і взаємодію, співробітництво та співтворчість з ним. Для активного співробітництва з учнями вчителю необхідна мобілізація інтелекту, волі, моральних зусиль, організаторського хисту та вмиле оперування засобами формування моральних, інтелектуальних та духовних засад у школярів та студентів.

Професіоналізм виявляється у сформованості педагогічної культури вчителя в цілому і технологічної зокрема.

Технологічна культура вчителя – це різновид педагогічної культури, що інтегрує досвід технологізації освіти і регулює технологічний аспект професійної педагогічної діяльності. Суть технологічної культури вчителя полягає в особливому, ціннісному ставленні до природних законів розвитку вихованця і творчої професійної діяльності з пошуку оптимальних технологічних варіантів організації згідно із законами освітнього процесу. Технологічна культура педагога конкретизується відповідно до його фахового спрямування.

Наприклад, показниками високого рівня технологічної культури майбутнього вчителя гуманітарних дисциплін можна вважати:

– гуманістичну позицію вчителя щодо студентів і його здатність компетентно організувати освітній процес;

– компетентність у питаннях технологізації навчального процесу і педагогічного менеджменту;

– освіченість у сфері психолого-педагогічних, психолінгвістичних і лінгводидактичних основ технологій навчання і володіння цими технологіями;

– здатність до компетентного аналізу й оцінки з погляду відповідності гуманістичним позиціям методологічних і концептуальних основ технологій навчання мов, історії, культури;

– досвід творчої діяльності з технологізації навчання, уміння обґрунтувати свої технологічні рішення, здатність довести до технологічного рівня методики навчання; здатність розробити авторську технологію;

– культуру педагогічного співробітництва і діалогової взаємодії з учнями під час проектування і реалізації технологічного процесу навчання.

Розвиненість усіх компонентів індивідуальної технологічної культури істотно впливає на професійну поведінку вчителя, додає йому цілісності й організованості, свідомості і впевненості у прагненні забезпечити результативність педагогічного процесу.

Розвиток технологічної культури вчителя – це процес руху особистості педагога до якісно нового рівня професіоналізму.

Розуміння причин, що визначають продуктивність навчально-виховного процесу, можна без перебільшення назвати серцевиною професійної компетентності педагога, а уміння виявляти їх і передбачати комплексну

взаємодію у майбутньому процесі – вершиною педагогічної майстерності [4].

Результати аналізу сучасного вітчизняного науково-теоретичного підґрунтя “професійної компетентності” педагога дали змогу визначити такі положення.

По-перше, незважаючи на відмінність наукових підходів (особистісно-діяльнісного, системно-структурного, культурологічного та інших) до вирішення наукових завдань, у сучасній психолого-педагогічній літературі відсутня концептуальна різноманітність і різноплановість трактування цього поняття. Це обумовлено особливостями культурно-історичного розвитку вітчизняної психолого-педагогічної науки, єдиною методологічною базою.

По-друге, методологічною основою сучасних наукових підходів до визначення професійної компетентності педагога, розкриття її структури, сутності складових компонентів (М. Єрмоленко, Л. Заніна, І. Ісаєв, Т. Леонтьєва, Н. Меншикова, В. Міжеріков, О. Міщенко, Є. Шиянова та інші) переважно є розробки Н. Кузьміної, А. Маркової [2] і В. Сластьоніна [5].

По-третє, професійна компетентність визначається як єдність теоретичної та практичної готовності педагога до здійснення педагогічної діяльності [1; 3; 4].

Готовність педагога до здійснення технологізації процесу навчання – це динамічна характеристика, що відображає досягнутий на визначеному етапі його професійного саморозвитку рівень технологічної культури.

Трактування сутності діяльнісного підходу полягає, як відомо, не тільки в увиразнюванні того тривіального положення, що людина – активно діюча істота, а і в аналізі специфічних для людини форм перетворення наявної дійсності.

Своє завершення діяльність знаходить у результаті, який не завжди відрізняють від мети. Діяльність є проявом єдності зовнішнього і внутрішнього. Мета, аналіз умов, схема дій, вибір засобів – все це ідеальна сторона діяльності.

Отже, поняття “діяльність” використовують для визначення різноманітних ставлень людини до світу, в ході яких формується і проявляється її сутність. До основних властивостей загального феномена діяльності належать цілеспрямованість, предметність, перетворювальний і усвідомлений характер, детермінованість суспільними умовами і спадковістю.

Рівень загальнонаукової методології вивчення об’єкта дослідження передбачає звернення до системного підходу, який набув значного поширення у сучасних наукових розробках (В. Кузьмін, О. Ракітов, В. Садовський). З позиції загальної теорії систем поняття “система” визначається як множина взаємопов’язаних елементів, що утворює певну цілісність, стійку єдність із середовищем, якій притаманні інтегральні властивості і закономірності.

Педагогічна діяльність є певною системою, котра має кінцеву множину характеристик, визначені функції, цілі, структуру. До її загальних характеристик належать цілісність, структурність, ієрархічність.

Основними елементами *професійно-педагогічної компетентності* є

такі:

1. Спеціальна і професійна компетентність у сфері дисципліни, яка викладається.
2. Методична компетентність у сфері способів формування знань, вмінь та навичок.
3. Соціально-психологічна компетентність у сфері спілкування.
4. Диференційно-психологічна компетентність у сфері мотивів, здібностей, спрямованості.
5. Аутопсихологічна компетентність у сфері переваг та недоліків своєї діяльності й особистості.

Отже, компетентність представлена не лише як інтегративний показник зазначених вище параметрів (в основі яких – взаємодія професійного і особистісного), її правомірно трактувати як нову якість знань, системотвірним компонентом яких є рівень їх активності (дієвості, готовності до використання).

Таким чином, у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя і формування його компетентності основний акцент необхідно зміщувати з навчальної інформації, що запам'ятовується, відтворюється або використовується за зразком, на площину активної мислительної роботи над нею, трансформуючи отримані продукти на рівень особистісних ставлень, цінностей, свідомості, мислення, творення власного освітнього простору.

Іншою характеристикою професійної діяльності педагога, яка визначає певний рівень розвитку і професійного становлення особистості педагога, є “педагогічна майстерність”.

Таким чином, провідне місце в процесі оволодіння педагогічною майстерністю науковці віддають освоєнню професійних знань і формуванню професійних умінь. Хоча вміння розуміються як “сплав” знань, навичок, цілеспрямованості і творчих можливостей. Тому оволодіння основами майстерності повинно бути спрямоване не тільки на формування знань і навичок, а перш за все на розвиток здібності створювати такий сплав.

Якщо ж особистісно орієнтована освіта фокусує цільову спрямованість на особистості студента, його мобільності в процесі професійного саморозвитку, то і концепція контролю та оцінювання результатів діяльності має бути адекватна визначеним цілям. У структурі навчальної діяльності ціль є системотвірним компонентом і проекцією кінцевого результату. Всі решта компонентів структури є похідними, оскільки формуються в контексті цільової спрямованості і забезпечують логіку та поетапність реалізації цілі або переводу її на рівень кінцевого результату.

Саме тому кінцевий результат, а саме відповідність його поставленим цілям, і є головним критерієм продуктивності організації педагогічного процесу.

Звісно, оптимальним варіантом є одночасна розробка всіх складових навчального процесу: цілі – змісту – методів – контролю, однак, зважаючи на складність проблеми через принципову відмінність інформаційно-

репродуктивної та особистісно орієнтованої освітніх систем, процес формування теоретичних основ та пошук механізмів їх упровадження в практику роботи освітнього закладу, цінність має і поелементне дослідження складових.

Процес упровадження кредитно-трансферної системи професійної освіти у вищій школі є достатньо проблематичним і на цьому етапі не завжди продуктивним. Пояснити це можна передусім тим, що запровадження нових освітніх стандартів, які реально поки що стосуються формальної сторони процесу (розрахунки, забезпечення балансу складових і т.п.), вступають у протиріччя із змістовою та процесуальною стороною навчального процесу, що за своєю суттю принципово не змінилися (домінуючою залишилась технологія інформаційно-репродуктивної освіти).

Тому проблеми трактування сутності й особливо забезпечення реалізації компетентнісної освіти як реальної основи кредитно-трансферної професійної освіти залишаються актуальними як в теорії, так і в практиці педагогіки.

Із цього контексту можна виокремити проблему, що є архіактуальною і може позиціонуватись як системотвірна, оскільки йдеться про формування навчальних компетенцій і компетентностей майбутнього фахівця, без яких він ніколи не стане суб'єктом власного професійного становлення.

Висновки. На нашу думку, ключові позиції кредитно-трансферної системи організації професійного навчання відображають цілісність, узгоджену взаємодію всіх його складових, підпорядкованість реалізації базових цілей професійної освіти. Саме тому в його основі лежить певний алгоритм діяльності, який має загальні визначені стандарти і може бути модифікований відповідно до особистісного потенціалу та стартових можливостей кожного студента на кожному етапі його навчальної діяльності. Відповідно до цього формуються структурно-інтегровані освітні програми, основним автором яких є сам студент, максимально враховуючи при цьому як психолого-педагогічні, кібернетичні вимоги до навчального процесу відповідного рівня та спрямованості, так і власні інтелектуальні та психофізичні можливості, власний досвід організації навчальної діяльності. За такої схеми організації професійного навчання актуалізується весь комплекс компетенцій (життєві, навчальні, предметні).

На основі результатів аналізу наукових джерел визначено суть поняття "навчальна компетентність майбутнього вчителя" як категорії педагогічної науки та особистісної інтегративної характеристики суб'єкта навчання, який володіє сукупністю знань, умінь і навичок цілепокладання, цілездійснення навчальної діяльності, має певний досвід її організації й аналізу результатів з визначенням перспектив розвитку.

Використана література:

1. Введение в педагогическую деятельность : учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. заведений / А. С. Роботова, Т. В. Леонтьева, И. Г. Шапошникова и др. ; под ред. А. С. Роботовой. – М. : Издательский центр "Академия", 2002. – 208 с.

2. Маркова А. К. Психологический анализ профессиональной компетентности учителя / А. К. Маркова // Советская педагогика. – 1990. – № 8. – С. 82-88.
3. Митина Л. М. Психология профессионального развития учителя / Л. М. Митина. – М. : Флинта, 1998. – 200 с.
4. Пехота Е. Н. Индивидуализация профессионально-педагогической подготовки учителя / Е. Н. Пехота ; под ред. И. А. Зязюна. – К. : Вища шк., 1997. – 281 с.
5. Сластенин В. А. Целостный педагогический процесс как объект профессиональной деятельности учителя : учеб. пособие / В. А. Сластенин, А. И. Мищенко. – М. : Прометей, 1997. – 200 с.

ТРОФИМЕНКО А. О. Философско-теоретические основы изучения педагогического профессионализма.

В статье рассматриваются основы изучения педагогического профессионализма – умение преподавателя мыслить и действовать профессионально, что соответствует требованиям преподавательской профессии, владение необходимыми средствами и методами, что обеспечивает не только педагогическое влияние на студента, но и взаимодействие, сотрудничество с ним. Для активного сотрудничества со студентами преподавателю необходимы мобилизация интеллекта, воли, моральных усилий, организаторские способности и умелое владение средствами формирования моральных, интеллектуальных и духовных принципов у учеников и студентов.

Ключевые слова: педагогический профессионализм, профессиональная компетентность, кредитно-трансферная система.

TROFYMENKO A. O. Philosophical and theoretical bases of studying of pedagogical professionalism.

The formation of educational competencies is significant for professional development of future teacher. This approach can be implemented only in the conditions of a personal directed pedagogical technologies, taking into account common educational space in which future teachers can freely explore the history of different peoples, language and literature, to communicate with foreign experts, establish contacts, realizing their values and priorities and to exchange information and experiences, improve their professional level throughout their lives, continue their education in any foreign university, or get qualified abroad through a complete cycle of education. Teachers should be aware of many norms and values involved in their interaction and relationship with students. In fact, all educational choices reflect values. Norms and values are a relevant part of teachers' professional thoughts and actions on which they should reflect and be explicit.

Keywords: professional competence, competences, learning competence credit-modular technology.

УДК 378

**Уваркіна О. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова**

ВИЩА ОСВІТА ЯК ЧИННИК ПОДОЛАННЯ ЦІННІСНОГО РОЗКОЛУ

У статті розглядається проблема ціннісного розколу цивілізації в умовах глобалізації світу. Досліджується роль вищої освіти в знаходженні міжцивілізаційної злагоди, толерантності та солідарності. Проаналізовано сучасні соціологічні дослідження динаміки соціокультурних цінностей молоді у різні періоди. Доведено необхідність розвитку толерантного ставлення у молоді. Аргументується думка, що саме вища освіта з її значним